

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: En literair Anmeldelse

Citation: Kierkegaard, Søren: "En literair Anmeldelse", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 8*, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2004 , s. 1. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-la-txt-shoot-id78c7c405-f77f-401d-a0de-dc752bebbf76.pdf> (tilgået 04. august 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 8

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.
[Læs CC0-erklæringen](#)

»Revolutions-Tiden«

Spørgsmaalet er her ikke om en ethisk-philosophisk Vurdering af dens Berettigelse, men om Reflexions-Consequentserne af dens Bestemmethed, og Opgaven, at antyde dem kun i den Almindelighed, der svarer til Forfatterens novellistiske Frembringelses Enkeltheder.

Revolutions-Tiden er væsentlig lidenskabelig, derfor har den væsentligen *Form*. Selv den hæftigste Yttring af en væsentlig Lidenskab har eo ipso Form; thi denne er Yttringen selv, og har derfor atter i sin Form en Undskyldning, et Forsonende. Kun for en aldeles udvortes og ligegyldig Dialektik er Formen ikke Indholdets eget Andet og derved Indholdet selv, men noget uvedkommende Tredie. Ethvert Brev f. Ex. der bærer Inderlighedens Præg i Udtrykket af en væsentlig Følelse, Lidenskab, har eo ipso Form. Om Brevet derimod er sammenlagt paa en uformelig Maade, vilde kun kunne beskæftige den aldeles udvortes Dialektik med Vigtighedens Skin af at være et Form-Spørgsmaal.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenskabelig, derfor har den væsentligen *Dannelse*. Inderlighedens Spændkraft er nemlig den væsentlige Dannelses Grad¹. En væsentligen forelsket Tjeneste-Pige er væsentligen dannet; en i kraftig Beslutning væsentligen begejstret Almues-Mand er væsentligen dannet. Den udvortes stykkevise Dressur i Forhold til et tomt Indre, det kneisende Ukrudts Farve-Pragt i Modsætning til det velsignede Kornes ydmyge Bøietthed, den tillærte Tællen af Takten i Forhold til den manglende Dandsens Festlighed, den omhyggelige Udpynten af Indbindingen i Forhold til Bogens Deficit er, som blot Form, Affectation. – Naar Novellen fremhæver det Dannede i den første Tidsalder, da virker den rigtignok ogsaa ved et tilfældigt Mere, forsaavidt Revolutions-Tiden i Kjøbenhavn repræsenteres af en udmærket lille Skare af udmærket dannede Franskmand.

1. Hverdags-Historiens Forfatter har med sin ædle Humanitet ofte nok været opmærksom herpaa, og har atter i denne Novelle i Skipper-Enken Madam Lyng med faa Træk antydnet en saadan Figur. »Hun havde gaaet meget igjennem i Livet, og var et af de aldrig noksom paaskjønnede Mennesker, hos hvem Hjertets Godhed og Blødhed træder istedenfor Opdragelse og Dannelse, og hvem Erindringen om de egne udstandne Lidelser og Forurettelser lærer Fiinhed i Omgang, tiltrods for enhver udvortes Stilling i Livet.« (p. 87).
(tilbage)

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenskabelig, derfor maa den kunne være voldsom tøilesløs, vild, hensynsløs mod alt Andet end sin Idee, men *Raahed* vilde den mindre kunne sigtes for, netop fordi den dog har eet Hensyn. Den, der, hvor meget end hans Stræben er vendt ud efter, dog væsentligen er indadvendt, fordi han er i en væsentlig Lidenskab, der forholder sig til en Idee, han er aldrig raa. En Orkan, et Jordskjælv, Elementernes Rasen er ikke hvad man kalder raa Luft; skulde man definere denne, da maatte man vel sige: den er den uhyggelige Charakterløshed. Saaledes ogsaa i Individernes Verden, tages den væsentlige Lidenskab bort, det ene Hensyn, og Alt bliver en ubetydelig Udvaltethed uden Charakter, saa er Idealitetens rindende Væld standset, Samlivet bliver stillestaaende Vand, og dette er Raahed. Reent dialektisk ere Forholdene disse, og lad os dialektisk gjennemtænke dem uden Hensyn til nogen bestemt Tid. Naar Individerne (hver især) væsentligen i Lidenskab forholde sig til en Idee, og derpaa i Forening væsentligen forholde sig til den samme Idee: saa er Forholdet det fuldendte og normale. Forholdet er individuelt udsondrende (hver har sig selv for sig selv) og ideelt forenende. I den væsentlige Indadvendthed er den blufærdige Undseelse mellem Mand og Mand, der forhindrer raa Nærgaaenhed; i Samdrægtighedens Forhold til Ideen er den Ophøietthed, der atter glemmer de Enkeltes Tilfældighed over det Hele. Saaledes komme Individerne aldrig hinanden for nær i bestialsk Forstand, netop fordi de ere forenede paa ideel Fjernhed. Udsondringens Samdrægtighed er den vel instrumenterede fulde Musik. Derimod, skal Individerne blot en masse (altsaa uden den individuelle, indadvendte Udsondring) forholde sig til en Idee: saa faae vi Voldsomhed, Ustyrlighed, Tøilesløshed; men er der ingen Idee for Individerne en masse, og heller ingen individuelt udsondrende væsentlig Indadvendthed: saa har vi Raahed. Den sphæriske Harmonie er Eenheden af, at hver Klode forholder sig til sig selv og til det Hele. Tages et af Forholdene bort, saa har vi Chaos. Men i Individernes Verden er Forholdet ikke alene det Constituerende, og derfor gives der to Former. Tages Forholdet til sig selv bort, saa har vi Massens tumultuariske Sig-Forholden til en Idee; men tages ogsaa dette Forhold bort, saa har vi Raahed. Saa trykke og skubbe og gnide Individerne sig op ad hinanden i ørkesløs Udvaltethed; thi der er ingen Inderlighedens Blufærdighed, der sømmeligt fjerner den Ene fra den Anden; saa er der Røre og Røre, der bliver til Ingenting. Ingen har hver for sig Noget og i Forening eie de heller ikke Noget: saa blive de fortredne og skjendes. Da er det end ikke det glade Gjestebuds muntre Sange, der forener Vennerne; da er det ikke Oprørets dithyrambiske Sange, der flokker Masserne; da er det ikke den religieuse Begestrings høie Rhythme, der under guddommeligt Opsyn til Revue for de himmelske Hærskarer mønstre Slægtens Utallige. Nei, da bliver Bysnak og Rygte og chimairisk Betydningsfuldhed og apathisk Misundelse et Surrogat baade for det Ene og det Andet. Individerne vende sig ikke ind ad i Inderlighed fra hinanden, ikke ud ad i Samdrægtighed for en Idee, men indbyrdes mod hinanden i sinkende og mistrøstig

nærgaaende nivellerende Gjensidighed. Idee-Passagen er spærret, Individerne ere komne sig selv og hinanden indbyrdes paa tværs, den selviske og den gjensidige Reflexions-Modstand er som en Hængesæk – og man sidder nu i det. Istedendfor Glæde træder en vis tvivlende fornem Misfornøjelse, istedenfor Sorgen en vis seiglivet, tvær Udholdenhed, istedenfor Begeistring en snaksom Erfarings Forstandighed. Men eet er som i Tusind og Een-Nat, at frelse sit Liv ved Fortællingens Tryllerie, et Andet at udelukke sig selv fra Idee-Begeistringens Fortryllelse og Lidenskabens Gjenfødsel – ved Snaksomhed. Sæt en saadan Tid opfandt de hurtigste Befordrings- og Communications-Midler, utallige Udveie til at disponere over forenede Pengekræfter: hvor ironisk, at Befordrings-Væsenets Hurtighed og Communicationens Hastværk staaer i omvendt Forhold til Raadvildhedens Seendrægtighed. Klogskabens Fornemhed, der bryster sig af ikke at lade sig rive hen, (hvilket dog ellers kan være ganske godt, naar man sidder i en Hængesæk) er en temmelig plebeisk Opfindelse.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenskabelig, derfor har den ogsaa et Begreb om *Decorum*. Det kan godt være, den har et feilt Begreb om *Decorum*, men den mangler ikke dette Begreb. Man skulde troe, at *Decorum* var en Forstands-Bestemmelse, og dog er det Intet mindre. Det er hermed som med Forskjellen mellem bunden og ubunden Stiil; man skulde troe, at Lyriken maatte da være ret ugeneret, og dog er det netop den, der er bunden Tale; og Verset selv er ikke en Opfindelse af en indknibende Forstand, men tvertimod Lyrikens egen lykkelige Opfindelse. Saaledes ogsaa med *Decorum*; det er Følelsens og Lidenskabens egen Opfindelse; og som Prosa er ubunden Tale, saa er Prosaisme Ugenerethed, der ikke kjender et *Decorum*, den er ikke Tøilesløshed, der afstedkommer det Forfærdelige, men uhyggelig Charakteerløshed. Den væsentlige Lidenskab er selv i sidste Grund Garantien for, at der er et Helligt, og dette afgiver Bestemmelsen: *Decorum*. Selv Afguderiet er, naar Lidenskabens væsentligen er tilstede i Hedningen, dog ikke uden Guds frygt; den har et Begreb, om at man skal frygte Gud, skjøndt den har et feilt Begreb. Men Prosaisme mangler Begrebet. Naar saaledes Revolutions-Tiden tolererer et Forhold til en gift Kone, saa har den, trods dette falske Begreb, dog et Begreb om *Decorum*. Forholdets Tilladelighed, reflekteret i dets Utilladelighed, udtrykkes derfor ved, at *Decorum* fordrer det skjult. Denne Skjulthed er igjen Tegnet paa, at Forholdet selv væsentligen i Lidenskab under Taushedens Segl tilfredsstiller de Tvende. Tag Lidenskabens bort, saa forsvinder ogsaa *Decorum*, saa kommer Forholdet formodentligen ikke istand, men saa snakker man derom. Om Revolutionstiden derfor end vilde hæve Ægteskabets Form, saa hævede den ikke Forelskelsens Gehalt, og netop fordi der saaledes er væsentlig Lidenskab, bliver der ogsaa et *Decorum*.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenskabelig, og har forsaavidt Umiddelbarhed, dog er dens Umiddelbarhed ingen første Umiddelbarhed, den er heller ingen i høieste Forstand sidste Umiddelbarhed, den er en *Reactions-Umiddelbarhed* og forsaavidt er den *midlertidig*. Dette er Afgjørende med Hensyn til Spørgsmaalet om denne Lidenskabs Udholdenhed. I Livet kan det godt være, at Mangfoldige blive sig selv troe i den indtil det Sidste; men i Ideen seet maa det ende med, at den Enkelte bliver sig selv utro, fordi det er en midlertidig Idee. Kun i den høieste Idee, som er den religieuse, kan et Menneske, i Ideen seet, finde definitivt Hvile, derimod kan det gjerne være, at Mange forblive hele deres Liv sig selv troe i det Midlertidige¹. Revolutions-Tidens Umiddelbarhed er en Gjenindsættelse af Natur-Forholdene i Modsætning til en forstenet Formalisme, der ved at have tabt det Ethiskes Oprindelighed var bleven en visse Brøstfældighed, en sneverhjetet Skik og Brug. Netop som Reaction kan en eneste Misviisning forvandle den til Usandhed, der paa en tilfældig Maade accentuerer det Polemiske, som hvis det kom saavidt, at Elskov kun var Elskov, naar den er Ægteskabsbrud.

1. Lusard bliver sig selv tro i Ideen, men dog saaledes modificeret, at han er begejstret for Napoleon, vil endog kæmpe for ham. Ferdinand Waller modificeres personligt, og vedgaaer for Claudine, at hun i Grunden var den, der blev Ideen tro.
(tilbage)

Revolutions-Tidens reactionaire Umiddelbarhed er i Novellen opfattet i det huslige Livs Reflex. Den reflekterer sig i Forholdet mellem Madam Waller og Dalund, i Forholdet mellem Fader og Søn (Justitsraad W. og Ferdinand W.), den reflekterer sig i den politiske Anskuelse, som Samtalen og Conversationen gjenlyder af. I Forholdet mellem Fader og Søn vil den reactionairt have Pietetens Uforklarlige afskaffet, og Naturforholdet blot bestemmende Forholdet, saa Afhængigheden afskaffes med Modenhedens Aar, da Forældre og Børn skulle være Ligemænd og Venner. Ogsaa denne Idee, ja selv Friheds og Ligheds Ideen er ikke Formløshed, saa længe Ideen selv har den væsentlige begejstrende Sandhed i de Begejstrede; thi Inderligheden afskaffes ikke. Naar den religieuse Idee begejstrer en Brødre-Menighed, saa den udtrykker Ligheden ved det at være Brødre og Søstre: saa er dette slet ikke Formløshed, thi Eensformigheden er den væsentlige Form; den er heller ingen tom Abstraktion saalænge Inderligheden boer i den. Formløshed er kun Indholdsløshed. Dersom saaledes en Kvinde i et Anfald af Keedsomhed kunde faae det Indfald at pynte sig og gjøre et pragtfuldt Toilet: saa vilde dette være Formløshed, netop fordi Ideen manglede. Den nøgne Archimedes er pyntet i Glæden over sin Opdagelse og derfor egentligen paaklædt. Dette maa man erindre netop i vor Tid, da f. Ex. en formel Færdighed er ifærd med at udvikle sig til Formløshed, netop fordi Intet har væsentlig Betydning, Alt saadan lidt Betydning.

Revolutions-Tiden er væsentlig lidenskabelig, derfor er den væsenlig *Aabenbarelse*, Aabenbarelse af en Energiens Yttring, der uomtvistelig er noget Bestemt og ikke svigefuldt undergaaer Forvandlinger ved Hjælp af en Conjectural-Critik om hvad det egentligen er Tiden vil.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenskabelig, derfor har den *ikke hævet Modsigelsens-Grundsætning*, og kan enten blive god eller ond, og hvilken Vei der end vælges, saa er Lidenskabens impetus en saadan, at det maa blive kjendeligt, at Gjerningens Spor maa mærke dens Fremskridt eller dens Afvei. Det maa komme til Afgjørelse; men atter Dette er det Frelsende, thi Afgjørelse er det lille Trylle-Ord, som Tilværelsen respekterer. Naar Individet derimod ikke vil handle, saa kan Tilværelsen ikke hjælpe. At være som hiin Kong Agrippa, ikke langt fra at troe, eller fra at handle, er det meest Udmattende, der lader sig tænke, naar man længe bliver deri. Claudine farer vild, Lidenskabens impetus mærker Afgjørelsen, men den understøtter hende igjen. Hendes *πληροφορία εις παθος* styrter hende, men styrker hende ogsaa. En Tidsalder, der er meget reflecteret, kan man derfor ikke uden videre og ligefrem sigte for Kraftesløshed, thi der er maaskee megen Kraft, men den gaaer til Spilde i Reflexionens Ufrugtbarhed. Understøttet af nogen Illusion behøves der ikke nær saa stor Anstrengelse for at udrette dog Noget, som naar enhver Illusion er tabt. Og ligesom Skjørbug helbredes ved Grøn-Spise, saaledes behøver en i Reflexion Udmattet maaskee ikke saa meget Styrke som lidt Illusion.

Det er ikke sjeldent, at man hører et Menneske, der er bleven raadvild om hvad han skal gjøre i et enkelt Tilfælde, klage over Tilfældets særlige Beskaffenhed og mene, at da kan man sagtens handle, naar det er saadant et Tilfælde ved en stor Begivenhed, hvor der kun er et Enten-Eller. Dette er en Misforstaaelse og et Forstandens Sandsebedrag. Et saadant Tilfælde eksisterer ikke. At det afgjørende Enten-Eller er der, ligger i Individets egen lidenskabelige Concupiscent i Retning af at handle afgjørende, i dets Dygtighed i sig selv; og en dygtig Mand eftertragter derfor i ethvert Tilfælde et Enten-Eller, fordi han ikke vil have Mere. Saasnart derimod Individet ikke har en væsentlig Begeistring i Lidenskab, men er forvænt ved at lade Forstanden komme paa tvært hver Gang han skal handle: saa kommer han aldrig i sit Liv til at opdage Disjunctionen. Og selv om hans Forstand i udgrundende Opfindsomhed kunde være fyldestgjørende for en heel Huusholdning, saa har han dog ikke forstaaet sit Liv forud eller i Handlingens Øieblik, og det lader sig heller ikke forstaae bag efter, fordi Handlingen væsentligen udeblev, og hans Livs Sammenhæng blev en snaksom Fortsættelse eller en fortsat Snaksomhed, en participiel eller infinitivisk Sætning, hvor Subjectet maa underforstaaes, eller rettere slet ikke er at finde, fordi det ingenlunde, som Grammatikerne sige, er tydeligt af Meningen, thi det er netop den, der mangler. Det Hele bliver et Flydende, dannet af lidt Beslutning og lidt Tilfælde, lidt Klogskab og lidt Mod, lidt Sandsynlighed og lidt Tro, lidt Handling og lidt Begivenhed. Enhver, der har gjort det bedrageriske Bytte at vinde abnorm Forstandighed ved at tabe Evne til at ville og Lidenskab til at handle, har derfor en stor Tilbøielighed til at stive sin Holdningsløshed af med diverse Betragtninger forud, der føle sig for, og adskillige Betragtninger bag efter, der omforklare det Skete. En Handling er noget kort Noget i Sammenligning hermed, og tilsyneladende noget fattigt Noget, dog er den i Sandhed noget Bestemt. Det andet er Pragtfuldere, men en glimrende Elendighed. Naar en romersk Keiser sidder tilbords med Drabanter om sig: saa seer det jo pragtfuldt ud, men naar det er af Frygt: da blegner Herligheden. Og saaledes ogsaa naar Individet ikke ordknap tør staae ved sit Bud, ikke staae frit og freidigt paa den selvbevidste Handlings Postament, men er omgivet af en Skare Betragtninger for og bag, der gjør, at man slet ikke kan faae Øie paa Handlingen. Som den Bedagede understøttende lægger Haanden under sin Lænd og støtter sig ved en Stav, saaledes understøtter den abnorme Forstandighed sig ved Reflexion forud og kommer sig selv til Hjælp bag efter ved omforklarende Reflexion – og hvorfor? Netop fordi der ikke blev handlet. Istedendfor den tause ordknappe Afgjørelses Gudebarn føder Generationen en Forstandens Skifting, der kan sine Ting paa Fingrene.